

Összefoglalás

Az eLib programok hatása a felsőoktatási könyvtárak dokumentumszolgáltatására:

- Megszűnt a BLDSC monopóliuma. A projektekben részt vevő szolgáltatók versenyhelyzetet jelentettek a BLDSC számára, aminek következtében a BLDSC-nek felül kellett vizsgálnia árpolitikáját.
- Újfajta együttműködés kezdődött a felsőoktatási könyvtárak között.
- Számos műszaki fejlesztésre is sor került, ezeket azonban az egyes projektek befejeztével kivonták a gyakorlatból. Még megoldandó probléma, hogy egy kereskedelmi szoftver sok könyvtár számára nem érhető el.

- Valószínűleg túl nagy várakozás előzte meg a hibrid könyvtárakkal foglalkozó projekteket. A feladat nagysága csak a harmadik szakaszban, a Docusend projekt keretében érzékelhető.
- Több projektben is felvetődött a közvetítés vagy közvetlen dokumentumszolgáltatás kérdése a könyvtárirányítás szempontjából.
- Az eLib projektek tartós hatása akkor lesz valóban érzékelhető, ha a műszaki háttér teljes mértékben kiépül.

JACOBS, Neil–MORRIS, Anne: The impact of the JISC-funded eLib document delivery-related projects. = *Interlending & Document Supply*, 30. köt. 1. sz. 2002. p. 4–16./

(Viszocsekné Péteri Éva)

Nemzetközi könyvtárépítési konferencia Csehországban

Öt intézmény (Palacký Egyetem, Szépművészeti Múzeum, Cseh Építészakadémia, British Council és Open Society Institute) összefogásával könyvtárépítészeti konferenciát rendeztek Olomoucban. *Milyen legyen egy jól funkcionáló új vagy adaptált könyvtárépület korunk gyorsan változó körülményei között?* – e kérdéskör megvitatása-megbeszélése volt a szóban forgó rendezvény fő célkitűzése.

A nyugati országokban, annak ellenére, hogy időnként kétségbe vonják a könyvtárak jövőjét, intenzív könyvtárépítési és -adaptálási erőfeszítéseknek lehetünk tanúi. Pl. az USA-ban 1992 és 1999 között 675 új könyvtári épületet emeltek, s további több mint nyolcszázat alakítottak át könyvtári célokra.

Jó és szép könyvtárépületet tervezni-felépíteni a legnehezebb építészeti feladatok egyike. Az volt korábban is, de mostanában különösen, amikor bennük és körülöttük minden mozog, azaz „panta rhei”.

A konferencia résztvevőinek mindenekelőtt módjuk volt megismerkedni néhány közelmúlti könyvtári beruházással és építési tervvel.

A *British Library* új épületét Colin St. John Wilson mutatta be, aki szerzője volt a nagy vállalkozás koncepciójának. Elmondta, hogy a koncepció ki-munkálásától kezdve a megvalósításig több mint 20 év telt el. Előzetesen sokan bírálták a helykijelölést a St. Pancras pályaudvar közelsége miatt.

Végül a kész épület minőségai új arculatot kölcsönöztek az addig szürke és nem egészen jó hírű városnegyednek. Az épület egészséges konzervatívizmussal, békés atmoszférájával, a képzőművészeti elemek mértéktartó alkalmazásával tűnik ki. A belsejében található olvasótermek és kutatószobák átgondolt koncepcióról tesznek tanúbizonyságot. Kellemes a természetes és a mesterséges megvilágítás kombinációja. Szakosított szabadpolcos terei „mögött” ugyanilyen elvek szerinti zárt raktárak állnak. Zajfogó falakkal övezett terei lehetővé teszik a teamunkát. A mozgássérültek az utcaszintről érkehetnek a könyvtár épületébe, ahonnan liftek szállítják őket a könyvtár megnevezett részlegeibe. A bútorzatot háromévi kísérletezés után választották ki, illetve rendelték meg. Az előtérbe mintaszerű eligazító rendszert telepítettek, úgyhogy az ismeretlen olvasó is könnyen eligazodhat a könyvtár olvasótereiben. Az épületben előadótermek, különféle árusítóhelyek és kávézók vannak. Végül: a tervezés nem feledkezett meg a személyzet optimális munkahelyeinek kialakításáról sem: összesen 1200 munkaszoba áll a majdnem háromezer munkatárs rendelkezésére.

Ellentmondásos benyomást kelt az új *Bibliothèque Nationale de France*, amely mintegy tíz éven át épült. Ennek ellenére közvetlenül megnyitása után be kellett zárni, hogy elvégezzék benne a szükségessé vált átépítéseket. A terezők nem tudták kivonni magukat a monumentalitás kísértése alól, ami a korábbi könyvtárépületek velejárója volt. Ezzel szemben gyakran vétettek a funkcionalitás

ellen. A nemkívánatos eredmény: a kelleténél tágasabb közlekedő terek, túlságosan szűk olvasótermek, a természetes megvilágítás hiánya, a túl alacsonyra és túl magasra „száműzött” állomány. A négy raktártoronyból időnként lassan érkeznek a kért művek, mivel az épület automatizált „KRESZ”-e nincs összhangba hozva a megtehető távolságokkal. Gazdaságtalan megoldás az épület két bejárata, az olvasók és a személyzet egymástól túlságosan messze telepítése (emiat közel egy hónapon át sztrájkoltak a munkatársak). Egészében a 16 645 olvasótermi helyet és 1900 kutatóhelyet biztosító nagykönyvtárat nem lehet építészeti sikerként elkönyvelni.

A varsói egyetem új központi könyvtárát 1999 decemberében avatták fel, minthogy az egyetem belátta: a hét kari könyvtár jobban működhetne, ha a munka összefogását, illetve a szolgáltatások meghatározott részét egy központi intézményre bíznák. A 2,4 millió állományegységre tervezett raktári korpusz, az 55 ezer használó ellátására alkalmas szolgáltatási kapacitás, a magas fokú számítógépesítettség az egyetemi közvéleményben pozitív megítélést keltett. A tervezők mindössze az épület zordsága, az üveg és a beton túlzott alkalmazása miatt néznek szembe elmarasztalásokkal.

Két éven belül készül el a bolzanói egyetemi könyvtár, amely három állam érintkezési pontján az egyetem társadalmi és kulturális központja, „research learning centre” típusú intézménye lesz 1571 m²-nyi beépítéssel. Küllemében az alpesi táj, a helyi építészeti hagyomány hat rá. A hagyományos könyvtári funkciókon kívül számítóközponti, közművelődési, bolti, szórakozóhelyi funkciókat is el kell látnia. Ezért épületének meg kell valósítania a nyitottságot, hozzáférhetőséget, egyszerű igénybevételt, esztétikai érdekességet és flexibilitást.

A norvégiai Snohetta cég 500 pályázó közül nyerte el az *Alexandriai Könyvtár* tervezési-építési jogát. A cég nevében *Martin Roubik* ismertette ezt a napra, az ősi Egyiptom szimbólumára hasonlító, nemrég átadott óriási intézményt. Különlegessége, hogy a napfényt lágyan átengedő tetőzettel látták el. Az épület centrumában állnak a katalógusok, őket veszik körül a legkülönbélebb olvasótermek, kutatóhelyek. Szabadpolcos tere is itt helyezkedik el. Társadalmi és kulturális célú terei is vannak. Végül planetárium és kongresszusi központ helyezkedik el benne. Raktári kapacitása 8 millió állományegység, amiből jelenleg csak 200 ezer van meg ténylegesen.

Csehországban 70 évet kellett várni, hogy új nagykönyvtári épület szülessen. Ez volt a *libereci állami tudományos könyvtár* épülete, amelynek telkét a helybeli zsidó hitközség ajánlotta fel kulturális célokra. Megvalósulásáért a cseh és a német elnök vállalt felelősséget. Interiőrjét az EU finanszírozta. Az épület belseje nyíltságot, flexibilitást és szívellyességet sugall. Egészében véve az épületben összhangban van az építészek invenciójának és a könyvtárosok funkcionális követelményeinek együttes érvényesülése. 120 fős konferenciaterme, 60 fős zenestúdiója is van a jelenleg 230 ezer kötetet birtokló könyvtárnak. Külön érdekessége egy Frankfurtban készült médiafal, amely a külső járókelőket permanensen informálja a város és a könyvtár eseményeiről.

A *Morva Tartományi Könyvtár* Brünn központjában épült fel. Differenciált olvasótermi és szabadpolcos elrendezést valósít meg. Raktári kapacitása 4 millió kötet. Az épületben a kisegítő üzemeken kívül helyet találtak a „jóléti” szolgáltatások is. A megnyitás után az olvasók száma megkétszereződött. Közel 50%-uk egyetemi és főiskolai hallgató volt.

A *Palacký Egyetem* egyes karai-tanszékei a város különféle részein található. A központi funkciók és a kiegészítő szolgáltatások ellátására az egyetem egy 10 ezer négyzetméter nagyságú fegyvergyári épület birtokába jutott. Az adaptálás, hisz beépített tér volt bőven, jól sikerült, úgyhogy az egyetemnek könyvtári-információs-kulturális szolgáltatások dolgában nem kell szűkölködni. Ezt a központot naponta kétezren látogatják.

Ugyancsak rekonstrukción esett át a *prágai városi könyvtár* épülete, amelyet 1923-ban eleve könyvtári célra építettek. Az építészek több helyet szorítottak a szabadpolcnak, a könyvtár jelenlegi funkcióinak ellátását lehetővé tevő munkahelyeket alakítottak ki.

Először kapott nyilvánosságot a *prágai Nemzeti Műszaki Könyvtár* új épületének tervezete. Jellemzői: alakilag szferikus négyzet lesz, földszintjén hatalmas tér a szolgáltatásokhoz, három emeletén olvasótermek és szabadpolcok lesznek, beüvegezett átriumai a szabadidő eltöltését szolgálják majd. A tervek évi 900 ezer látogatót, 2000 helyben olvasási férőhelyet, ezer számítógépes munkahelyet, 500 ezer kötetes szabadpolcos és 500 ezer kötetes zárt állományt vettek figyelembe. Az épület alatt autó- és kerékpárparkoló épül. A szoroson vett könyvtári és információs szolgáltatá-

sokon kívül az épületben, amelynek a tervek szerint éjjel-nappal nyitva kell tartania, 200 fős előadóterem, kávézó, több kereskedelmi egység, kiadó nyer még elhelyezést. A tervmegvalósítás 1,5 milliárd cseh koronába kerül. 2005 októberében kellene elkészülnie.

A konferencia – az épületbemutatók tapasztalatait is figyelembe véve – hangsúlyozta az építetők, a tervezők és a könyvtáros konzulensek hatalmas felelősségét, mert egy-egy „elfuserált” épület hosszú évekre, ha nem évtizedekre határolja be a munka terjedelmét és minőségét. Ezért a konferencián kimunkálták a „jó épülettel” kapcsolatos követelményeket is. Eszerint a könyvtár legyen:

- nyílt, mégpedig nemcsak fizikai, hanem pszichés értelemben is;
- flexibilis-dinamikus-átengedő; azaz a belsejében létező terek legyenek egymással összekötve;
- egyszerűen használható, lehetőség szerint minden olvasó ismerje ki magát benne;

- olvasócentrikus a könyvtár igénybevételének minden „műfajában” és mozzanatában;
- variabilis a választást illetően, aminek előfeltétele a többféle olvasói tér;
- rendtartó – szemben a környezet rendetlenségével;
- szolgáltatásait illetően minőségi;
- példaadó környezetével, mintegy generálója a társadalmi életnek;
- a hátrányos helyzetűek számára is megközelíthető, a természetes fényt nem kizáró, az esti világítást „szembaráttá” szervező, és mindezzel gazdaságosan működtethető.

/KOŽUCHOVÁ, Dana: Knížnica by mala byť miestom, ktoré uspokojuje reálnych, nie virtuálnych ľudí. = Bulletin Slovenskej asociácie knižníc, 10. köt. 1. sz. 2002. p. 5–10./

(Futala Tibor)

A 2002. év kiemelkedő kézikönyvei és áttekintő dokumentumai

Az Amerikai Könyvtárosok Egyesülete (ALA) Reference and User Services Association (RUSA) Reference Sources Committee szakbizottságának 11 tagja a legjobb referenzműveket kutatva egész évben figyeli a katalógusokat, ismertetéseket, webhelyeket, és minden forrást, amelyben ezek fellelhetők. A kiadókkal tartott szoros kapcsolat is fontos a tervek megismerése és a mutatópéldányok megszerzése érdekében. Mindezek alapján októberben összeállítják a listát. A javasolt 50-60 cím közül januárban választják ki a legjobbakat. 2002-ben 26 mű nyerte el az év kiemelkedő tájékoztatói segédlete rangot. A kiválasztottak formai, funkcionális és tartalmi szempontból széles skálát képviselnek, de közös bennük a kiemelkedően jó minőség. A Reference Sources Committee-ről és a művekről bővebb tájékoztatást kaphatunk a RUSA honlapján: www.ala.org/rusa/bestref.html. Az alábbiakban szakterületenként felsoroljuk a kiválasztott műveket.

Természet- és műszaki tudományok

Macmillan Encyclopedia of Energy. Ed. John Zumerchik. 3 vols. 1270 p. New York: Macmillan Reference USA, 2000. (ISBN 0-02-865021-2) 375 USD

Encyclopedia of Computers and Computer History. Ed. Raúl Rojas. 2 vols. 950 p. Chicago; London: Fitzroy Dearborn, 2001. (ISBN 1-57958-235-4) 295 USD

Encyclopedia of the World's Zoos. Ed. Catharine F. Bell. 3 vols. 1600 p. Chicago; London: Fitzroy Dearborn, 2001. (ISBN 1-57958-174-9) 325 USD

Reader's Guide to the History of Science. Ed. Arne Hessenbruch. 900 p. London; Chicago: Fitzroy Dearborn, 2000. (ISBN 1-884964-29-X) 135 USD

AAAS Atlas of Population and Environment / Paul Harrison, Fred Pearce. 215 p. Berkeley, Calif.: University of California Press, 2001. (ISBN 0-520-23081-7) 65 USD

Encyclopedia of Genetics. Ed. Eric C. R. Reeve. 970 p. Chicago; London: Fitzroy Dearborn, 2001. (ISBN 1-884964-34-6) 150 USD

Sport és szabadidő

Aak to Zumbra: A Dictionary of the World's Watercraft / Mariners' Museum, M.H. Parry. 676 p. Newport News, Va.: Mariners' Museum, 2000. (ISBN 0-917376-46-3) 49,95 USD

Martial Arts of the World: An Encyclopedia. Ed. Thomas A. Green. 2 vols. 894 p. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO, 2001. (ISBN 1-57607-150-2) 185 USD